

רבי ישראל סלנטר (ליפקין) - "אבי תנועת המוסר", נולד בשנת תק"ע בעיירה זיאגארה שבליטא. בהיותו כבן שנים עשרה, נסע ללמוד בישיבה שבעיר סלנט (ומכאן כינויו רבי ישראל סלנטר = מסלנט). בישיבה למד תורה שנים רבות ואף המשיך ללמוד בה אחרי נישואיו. רבו המובהק היה רבי יוסף זונדל, שהיה איש מוסר מובהק. ממנו קיבל את השפעתו ואת דרך חייו. מרבו זה, שעל אף גאוונותו ובקיאותו בתורה - התנהג כ"בעל בית" פשוט וסרב לקבל על עצמו את עול הרבנות, ירש רבי ישראל את התפיסה כי בצד לימוד התורה חייבת להיות גם יראת שמים, בבחינת "אהבת תורה ויראת שמים".

רבי ישראל התמנה לראש ישיבה בוויילנה - בירת ליטא ושם הוא יישם את תפיסת עולמו. על היהודי להיות לא רק למדן, קודם כל עליו להיות ירא שמים, המקפיד על קיום המצוות. הוא התנגד להסתגרות בין כתלי הישיבה, מבלי להסתכל על כלל ישראל, "בעלי הבתים" הפשוטים - העסוקים במלאכת יומם וכמהים יחד עם זאת לדבר ה'. על כן, לא הקים רבי ישראל ישיבות נוספות, אלא הקים "מוסר שטיבלאך" (בתי מדרש למוסר), בהם ישבו אנשים בין מנחה לערבית, או בשעות פנאי אחרות ועסקו בתורת המוסר, מתוך שאיפה להתעלות ולהשתפר בעבודת ה'.

רבי ישראל ניסה לתת תשובה "מתנגדית" לדרך החסידית. הוא ביקש לרדת אל העם, להבין את מצוקותיו ולעודד אותו לעבוד את ה' באמונה. בניגוד לתפיסה החסידית, הרואה ברבי את המקשר בין היהודי לבוראו, ראה רבי ישראל כל יהודי כבעל "קו טלפון" ישיר לקב"ה ובלבד שישתדל לעבדו באמונה וביראה.

אחד הסיפורים המעניינים הקשורים בדרכו של רבי ישראל, הוא אירוע שקרה בשנת תרי"ג בעיר וילנה. בעיר פרצה מגפת פוליוכה, שהפילה חללים רבים. הגיע יום הכיפורים והמגפה עדיין משתוללת בעיר. עלה רבי ישראל על הבמה בבית הכנסת והכריז, שכיוון שהמצב הוא מצב של פיקוח נפש, הוא מתיר לאכול בעצם יום הכיפורים. לחיזוק דבריו וכדי שהעם לא ימנעו מלאכול, עמד הוא עצמו על הבמה והחל לאכול.

רבי ישראל ראה את הסכנה הגדולה הנשקפת ליהדות מתורות ההשכלה שרווחו בתקופתו ברחוב היהודי. הוא ראה, כי רבים מתלמידי הישיבות, נוהים אחרי תורות אלה. הוא ראה בתורת המוסר המתייחסת לרגשות היהודיים הנמצאים בכל נפש יהודית, את המגן מפני תפיסות אלה. יחד עם זאת, לא נמנע מפרסום כתב עת בשם "אמונה", אשר בכלים של עתונות מודרנית הביא את ערכי המוסר להמונים. הוא גם לא נמנע מלהסכים להכנסת התלמוד כמקצוע לימוד "אקדמי" באוניברסיטה. עיקר חששו של רבי ישראל היה מתכני ההשכלה ולא מדרגיה, לכן, הסכים ליציקת היין הישן והטוב לתוך כלים חדשים.

תלמידיו הרבים של רבי ישראל, הפיצו את תורתו בכל העולם היהודי ורוב הישיבות הליטאיות הלכו בדרכו, דרך המוסר.

ראש חודש אדר ראשון יהיה ביום שישי וביום שבת קודש הבעל"ט המולד יהיה ליל שישי, שעה 2, 26 דקות ו-7 חלקים

לקוראינו: מאמרים המופיעים ללא ציון שם הכותב, נכתבו על ידי חברי המערכת

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק
העריכה בסיוע אברכי כולל י"ד ברודמן ללימודי הוראה ודיינות, בית שפירא, רחובות
טלפון: 08-9412048
אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach
הדפסה: דפוס ש.ה.ר. רחובות טל. 08-9475106

שיחה

יציאת שבת 5:47

כניסת שבת 4:45

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

פרשת משפטים, שבט תשע"ד שבת מברכין שנה שלושים וחמש, גיליון מס' 18

גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

אברהם "הנגיעה העצמית" כשוחד

ידוע וברור לכולם, כי שוחד דבר מסוכן הוא, מסמא ומסלף, ויכול להכשיר כמעט כל דבר. בהתבוננות מעמיקה נראה, שאנו לעיתים רבות בעלי "נגיעה עצמית" בעניין ו"נגיעה" זו היא שוחד כלפי עצמנו. מכאן הטייתנו לכל כיוון שנחפוץ, על מנת שנשיג את מבוקשנו. "הנגיעה העצמית" מתבטאת בתחומים שונים, כגון: חומרי, רגשי, התנהגותי ואמונה בצדקת דרכי. כדברי מחבר הספר "בית שלום מרדכי": "אדם קרוב לעצמו" - מקרבה זו הוא נגוע ואין לסמוך על דעתו והבנתו, כיוון שפעמים רבות רואה מה שרוצה הוא לראות ומבין מה שרוצה הוא להבין. הנגיעה הטבועה באישיותו ובהשקפתו של האדם, יש לה יכולת להטות את דעתו מקצה לקצה. האדם חושב, שרק אם קיבל הטבה חומרית - זהו שוחד. אך צריך לתת את דעתנו, כי כל נגיעה - גם כאשר אינו חש אותה בחשבוני או בגופי - היא כשוחד ותוצאותיה מי ישרינו? תובנה זו נלמדת מהגמרא בכתובות (קה, ב): רבי ישמעאל בן אלישע, היה כהן. אדם הביא לו את ראשית הגז ורבי ישמעאל אמר לו: מדוע הגעת מרחוק אלי, הרי יכולת להביא לכהן שגר קרוב יותר אליך?

ענה לו האיש: יש לי דין ואתה תהיה הדיין, ובדרך אגב הבאתי אליך את ראשית הגז, כי כהן אתה. רבי ישמעאל אמר לו, שהוא פסול מלדון בדין ולא קיבל את ראשית הגז מאיתו. דיינים אחרים דנו בעניין ורבי ישמעאל היה כעין משקיף מהצד ואמר לעצמו, שאם האיש יטען כך וכך - יוכל להצליח בדין. רבי ישמעאל הוסיף ואמר: אם אני, שלא לקחתי מהאיש כלום וגם אם לקחתי - משלי אני לוקח כי כהן אני - וכבר דעתי נטתה אליו, מקבלי השוחד - על אחת כמה וכמה, שדעתם תסחף לכיוון נותן השוחד.

מחבר הספר דלעיל אומר, ששוחד - אפילו הדק ביותר, יכול להשפיע על דעתו של אדם גדול כרבי ישמעאל ואפילו שה"שוחד" מראש היה שייך לרבי ישמעאל, כדברי הגמרא (שם): "כיוון שקיבל ממנו, התקרב אליו ונעשה כגופו". מכאן, שהנגיעה שלנו, גם כאשר שייכת לנו - משפיעה עלינו ומטה את ראייתנו. רבי יוסף יוזל הורוביץ זצ"ל (הסבא מנוברדוק) בספרו "מדרגת האדם" (בפרק "תיקון המידות") מאיר באור נוסף את חשיבות העניין והשלכתו על ההנהגה הציבורית, וממנה ניתן להשליך על תחום הפרט. ה' אומר למשה: "קח לך את יהושע בן נון, איש אשר רוח בו" (במדבר כ"ז, יח). מה הכוונה: "איש אשר רוח בו"? האם יעלה על הדעת לקחת ממי שאין לו רוח? אלא, הסוד כאן, שהכל תלוי ביכולתו של האדם למשול בעצמו, דהיינו, למשול על טבעו ומידותיו ולפתור לעצמו את שאלותיו על פי ההשקפה האמיתית ואינו מפחד משום דבר בעולם וממילא לא יחשוש מ"נגיעה עצמית", כי גם אם תגיע אליו - ירחק ממנה. ממילא, אדם בלי רוח - "כל נגיעה" תטה אותו לצדדים לא רצויים ויחניף לכל, על מנת למלא את מבוקשו או מבוקשי אחרים, בהתאם לנגיעתו. "איש אשר בו רוח" - בעל יכולת להתרחק מהנגיעה ובוודאי מהחשד, מהכיעור ומהשוחד.

צוהר נוסף להבנת "הנגיעה העצמית" והשלכות לשוחד ולכיעור, נלמד מה"מכתב מאליהו", במאמרו "מבט האמת": אדם המעוניין לשחק שח-מט בשבת, האם מותר לו לעיין בשולחן ערוך ולהכריע לעצמו, הלכה למעשה?

ה"מכתב מאליהו" היה בספק, האם להתיר. ולמה? בהסבירו, האם האדם מוכשר לקבל החלטה אמיתית כי עצם התעניינותו ורצונו במשחק, יש בעוצמתו לשנות את דעתו והבנתו ולפסוק אחרת מאמיתתה של תורה. לאור הנכתב לעיל, על כל אדם באשר הוא, ללמוד למשול ברוחו ולהבין את הנגיעות השונות שאדם יכול להיות נגוע בהן, כי הנגיעה מזיזה את האדם מדרך האמת, כשוחד, ודי למבין.

ר' חי חדד

לגיליון זה נתקבלה תרומה מאת שולמית חודיידטוב תחי' לע"נ בתה, צמורה ע"ה בת ר' שם-טוב ז"ל חודיידטוב, נלב"ע כ"ט בשבט תשנ"ו כמו כן נתקבלה תרומה ממשפחות מילר ורייס שיחיו לע"נ האם, מרת רחל חנה מילר ע"ה בת ר' גרשון שלום וייג ז"ל נלב"ע כ"ז בשבט תשס"ה תנצב"ה

"לא תבשל גדי בחלב אמו"

בפרשתנו (כג, יט) נאמר: "כִּאֲשֵׁית בְּפוּכֵי אֶדְמֶתָךְ תֵּבִיא בֵּית ה' אֶלְקִיךָ, לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֶלֶב אִמּוֹ". ויש לשאול: מה הקשר בין הדינים שבשני חלקי הפסוק? רש"י אינו עונה על שאלה זו, והוא מביא בסוף דבריו לפסוק, את המדרש הידוע: "ובשלשה מקומות נכתב בתורה: אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול" (חולין קטו, ב). רש"י בשם חז"ל משלים את דברי **אונקלוס** האומר: "לא תִּקְלֹן בשר בְּחֶלֶב". מסתבר, שהז"ל "תלו" בפסוקים אלו את דיני בשר וחלב, אך לפי פרשנים שונים שנראה להן, ניתן להבין את פשט הפסוק באופנים שונים.

הנצי"ב עונה על השאלה הנ"ל וביאורו לסיפא של הפסוק, מקורי מאד: "שהמנהג בארץ ישראל היה (לא אצל היהודים) היה להשמין השדות. כמו שאנו עושין בזבל, כך היו אומות העולם נוהגים לבשל בשר גדי בְּחֶלֶב אמו ולשפוך מעט מעט על שדמת הארץ. והזהיר הכתוב על זו הסגולה, משום שאסור לבשל בשר וחלב", גם לא לשיבוש השדה. הנצי"ב סבור, שגורש האיסור טמון באיסור בשר וחלב.

לעומתו, סובר ה"אבן עזרא": "וה' ציוה שלא יבשל הגדי בְּחֶלֶב אמו, כי היום מנהג הישמעאלים לבשל הגדי עם החלב, והם אומרים, שהוא תבשיל ערב. וטעם איסורו: בעבור שהוא כמו אכזריות בלב", כמו שילוח הקן ואיסור שחיטת אס ובנה בו ביום. בהמשך הוא גם כן מוסיף: "והנה, מה שהעתיקו קדמונינו (חז"ל במסכת חולין קיג, ע"א), שאיסור כל בשר בחלב - הוא אמת", אבל אין האיסור נובע מדיני בשר וחלב, אלא אולי, ההיפך: חז"ל הרחיבו את איסור התורה לכל בעל חיים, כפי שהוא אומר בפירושו הארוך: "והנה הקדמונים

ז"ל החמירו, להסיר כל ספק". ומה הקשר לחלק הראשון בפסוק? אומר הפרשן בפירושו הארוך: בתקופת הביפורים - "אז ירבו ויגדלו הגדיים".

לדברים אלו "מתחבר" **הרשב"ם**: "דרך העיזים ללדת שני גדיים יחד, ורגילים היו לשחוט אחד מהם. ומתוך שרוב חלב (היה) בעיזים... היו רגילים לבשלו בחלב האם... וגנאי הוא הדבר, ובליעה ורעבתנות לאכול חלב האם עם הבנים". ומה הקשר לביכורים? "ולפי שברגל היו אוכלין בהמות הרבה, הזהיר בפרשת הרגלים... והוא הדין לכל בשר בחלב, כמו שפירשו רבותינו".

בעל פירוש "**דעת מקרא**" מוסיף נימוק אחר: "והכתוב אוסר כאן מנהג עובדי עבודה זרה, שהיו שוחטים את הגדי... ומבשלים אותו בחלב שחלבו מאמו, וכך דימו להקריב לִיְיָ אֱתָם בבת אחת את שני הדברים הבאים מן העז... ומנהג מעין זה נוהג עד היום אצל אחדים משבטי הערבים". ומדוע הסמיכות לביכורים? "שמא משום שעובדי העבודה הזרה היו עושים זאת בשעת הבאת הביכורים".

נהה כי כן ראינו, שהנימוקים לאיסור בשר וחלב אינם קשורים לענייני בריאות הגוף, אלא דווקא לבריאות הנפש...

מנחם אדלשטיין

"מתורתם"

פסוקי המסגרת למועדים

ששה פסוקים מוקדשים בפרשה לעניין המועדים. ששת הפסוקים הללו, ממוסגרים בפסוק ועוד חצי פסוק, שעוסקים לכאורה בדבר שונה.

הפסוק שממסגר את הפרשייה מלפניה, מדבר על הרחקות מאיסור עבודה זרה - **"וּבְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיכֶם תִּשְׁמְרוּ, וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ, לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ"** (כג, ג), וחצי הפסוק שממסגר אותה מלאחריה, הוא הלאו - **"לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֶלֶב אִמּוֹ"** (שם, פסוק יט).

אם השייכות של הפסוק הראשון לפסוקי המועדות מוטלת בספק, הרי שחצי הפסוק השני בוודאי קשור אליהם, משום שהוא נאמר ממש יחד עם מצוות הביכורים - **"כִּאֲשֵׁית בְּפוּכֵי אֶדְמֶתָךְ תֵּבִיא בֵּית ה' אֶלְקִיךָ, לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֶלֶב אִמּוֹ"**. ובכן, כדי להוכיח שגם הפסוק שמקדים את פרשיית המועדות משתייך אליה וממסגר אותה, עלינו להראות את הקשר בינו לבין החיתום "לא תבשל גדי בחלב אמו".

בטעם איסור בשר בחלב, נאמרו טעמים רבים. אולם, טעם שמסביר גם את מיקום האיסור ושייכותו לעניין הרגלים, נאמר ע"י **הרמב"ם** ב"**מורה נבוכים**" (ח"ג, מ"ח): "ואמנם, איסור בשר בחלב... אין רחוק אצלי שיש בו ריח עבודה זרה. אולי כך היו עושים בעבודה מעבודותיה, או בחג מחגיגה... כאילו אמר: בעת חגיגתם ובואכם לפני, לא תבשל מה שתבשל שם על דרך פלוני, כמו שהיו הם עושים."

"כי תקנה עבד עברי"

מיד אחרי המעמד הנשגב, מעמד הר סיני, מתחיל הקב"ה לפרוט בפני משה את מצוות התורה. בהסתמך על פירוש **הרמב"ן**, המושג "אין מוקדם ומאוחר בתורה", מתקיים רק כאשר אין דרך אחרת להסביר את הדברים, כדבריו (במדבר טו, א): "כל התורה כסדר, וזולתי במקום אשר יפך הכתוב ההקדמה וְהָאֲחֹר, וגם שם לצורך ענין ולטעם נכון". יוצא מכאן, שהמצוות הראשונות שמפרט הקב"ה בפני משה, הן המצוות הקשורות ב"עבד עברי" - "כי תקנה עבד עברי" (כא, ב).

השאלה המתבקשת מאלוהי: וכי מתוך כל תרי"ג מצוות, לא נמצאו מצוות אחרות חשובות יותר! אמנם, רבי יהודה הנשיא אומר במסכת אבות (ב, א): "רבי אומר... נְהַי זהיר במצווה קלה כְּנַחְמוּרָה, שאין אתה יודע מִתָּן שְׂכָרָן של מִצְוֹת, דהיינו, אין אתה יודע חשיבותן של מצוות, אך בכל זאת, אם נחשוב כדרך בני אדם, היה ראוי להתחיל ממצוות שאנו מייחסים להן יותר חשיבות מאשר מצוות הקשורות בעבד עברי.

אם נעייין, נגלה, כי חמש מתוך עשרת הדברות, מתייחסות למצוות שבין אדם לחברו ולא למצוות שבין אדם למקום. נראה, אם כן, שפרשת משפטים מהווה המשך ישיר לעשרת הדברות. התחלת פירוט המצוות, היא במצוות שבין אדם לחברו. דווקא המצוות הקשורות בעבד עברי, עשויות להכניסנו בצורה הטובה ביותר לעיסוק במצוות שבין אדם לחברו. עבד עברי מגיע למעמדו באחת משתי דרכים: **האחת**, (כב, ב): "אִם אִין לוֹ (נִמְכָּר בְּגִבְתוֹ)", כלומר, גנב שנתפס ואין בידו לשלם את הגניבה או את הקנס הכרוך בה, דינו להימכר לעבד כדי לשלם את גניבתו. האפשרות **האחרת** (ויקרא כה, לט): "וְכִי יִמָּדְךָ אֲחִיךָ עֶמְקָד (נִמְכָּר לְךָ)", כלומר,

בשבת, יש לומר דחשוב עושה הקנין בשבת".

המהר"ם שיק (אורח חיים, סימן קכ) ורבים נוספים פסקו בעקבות פסק **רבי עקיבא איגר**, שכאשר מוכרים את החמץ לגוי בערב פסח שחל בשבת, יש לכתוב בשטר המכירה שחלות המכירה תתבצע בערב שבת ולא בשבת עצמה, משום שאין לעשות קניין שיחול בשבת.

אמנם, בשו"ת **מהרש"ג** (ח"ב, סימן קיז), ב"**חזון איש**" (דמאי, סימן ט, אות יב) ועוד כתבו, שמותר לעשות קניין בערב שבת שיחול בשבת ואין איסור של מעשה קניין בכך.

בספר "**שונה הלכות**" (סימן שו, סי"ב) דקדק מדברי ה"**משנה ברורה**" (סימן שלט, סקכ"ז), שמותר לעשות מעשה קניין מערב שבת על מנת שיחול בשבת, שכתב לגבי פדיון הבן שחל בשבת, שאין האב יכול ליתן לכהן חמשה סלעים מערב שבת על מנת שיחול הפדיון בשבת, משום שבאופן זה אין האב יכול לברך על הפדיון [ע"ש הטעם]. משמע, שמשום הקניין עצמו - אין איסור לעשות כן.

אך, לכאורה, מדין זה אין ראייה, שהרי רבי עקיבא איגר בעצמו הביא בתחילה דין זה כדי ללמוד שמותר ובכל זאת אסר במסקנה, ועיין מה שביאר בזה ה"**אגרות משה**" (ח"ג, סימן מד).

הרב אריה ויזל

פינת ההלכה

עשיית מלאכה המתחילה בערב שבת ונגמרת בשבת מאלוהי (ב)

למדנו, שמותר לעשות מלאכה בערב שבת, אף שהמלאכה תיגמר מאלוהי בשבת. מאידך נפסק, שאין לעשות מעשה קניין בשבת, ובעקבות כך דנו הפוסקים: האם מותר לעשות מעשה קניין בערב שבת על מנת שיחול בשבת.

רבי עקיבא איגר (בתשובותיו - חלק א, סימן קנט) האריך רבות בעניין זה ולבסוף הכריע, שאין לעשות קניין בערב שבת שיחול בשבת. והעירו, שכן פסק **מהר"י ברונא** (סימן קכא).

ה"**אבני נזר**" (אורח חיים, סימן נא) פסק גם כן כמותם וביאר, שנידון זה של עשיית קניין בערב שבת - שונה מהדין הנ"ל שמותר לעשות מלאכה בערב שבת כשתיגמר מאלוהי בשבת, משום: "שבכל המלאכות, המלאכות נעשות מאלוהים בשבת ואין צריך עוד אל האדם, שאפילו מת האדם טרם נעשה המלאכה - תיעשה המלאכה. אבל בקנין, הרי הקנין נעשה בשבת מחמת האדם, שאם מת או מכר לאחר קנין הראשון בטל, וכיון שהקנין נעשה מכח האדם

"חנוך לנער"

כאשר אין לאדם פרנסה. העיון בפסוקים בספר ויקרא (כה, כה - נה), מצביע על תהליך המוליך את האדם למצב זה, כאשר התהליך כולו אמור ליצור התרעה בקהילה בה מתרחש תהליך כזה. מכירת ה**בית**, לאחר מכן מכירת ה**שדה** (אמצעי היצור), לאחר מכן **בקשת הלוואה**... כאשר הקהילה אינה מבחינה בתהליך, סופו של תהליך הוא המכרות לעבד. בין אם האדם נמכר לעבד מסיבה זו או זו, בכל מקרה הוא נמצא בתחתיית הסולם החברתי. יכולים היינו לומר, הלא מעשיו גרמו לו, לו לא היה גונב - לא היה נמכר, לו היה לו חוש טוב יותר לעסקים וכד... אף על פי כן, מצווה אותנו התורה להתייחס לעבד בכבוד ובהכרת יחסי האחים שבינינו. ללמדנו, שחובה עלינו להתייחס בכבוד גם לחלש ביותר בחברה. ומכאן ללקח החינוכי. לא פעם אנו נתקלים בתלמיד החלש לימודית, חברתית או בכל צורה אחרת, כאשר החברה (חברת הילדים, או אפילו חברת הבוגרים) לא פעם משליכה אבן בעקבות הנופל. כאן תפקידו של המחנך, להיות המצפון החברתי, לסייע ולעזור לחלש ולנדה בכיתתו, כשם שתפקידה של הקהילה לטפל בחלש ובמסכן שבה.

נפתלי יערי

איתי וייס